

TAYM-MENEJMENT TEXNOLOGIYALARINI O'ZLASHTIRISH — BOSHQARUVCHILIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH OMILI SIFATIDA

Abdullayeva Nilufar Umarjon qizi

Qo'qon davlat universiteti 13.00.07 — Ta'limda menejment
ixtisosligi 2-bosqich tayanch doktoranti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20954124>

Annotatsiya: Mazkur maqolada pedagogika oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilarida boshqaruvchilik kompetensiyasini rivojlantirishda taym-menejment texnologiyalarining o'rni tahlil qilingan. Zamonaviy ta'lim muassasasi rahbari faoliyatining samaradorligi nafaqat uning kasbiy bilim va ko'nikmalariga, balki vaqt resurslarini oqilona rejalashtirish, ustuvor vazifalarni belgilash va ish jarayonini tashkil etish qobiliyatiga ham bog'liqligi asoslab berilgan. Muallif tomonidan taym-menejment texnologiyalarini o'zlashtirish darajasi bilan boshqaruvchilik kompetensiyasining shakllanish dinamikasi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik nazariy jihatdan ko'rib chiqilgan. Shuningdek, maqolada ushbu yo'nalishdagi mavjud ilmiy qarashlar tizimlashtirilgan va bitiruvchilarda mazkur ko'nikmalarni shakllantirishning pedagogik imkoniyatlari yuzasidan mulohazalar bildirilgan.

Kalit so'zlar: taym-menejment, boshqaruvchilik kompetensiyasi, pedagog-menejer, vaqtni rejalashtirish, kasbiy tayyorgarlik, OTM bitiruvchisi, ustuvorliklarni belgilash, ta'lim muassasasi rahbari, kasbiy kompetentlik, vaqt resursi.

Аннотация: В данной статье анализируется роль технологий тайм-менеджмента в развитии управленческой компетенции у выпускников высших педагогических учебных заведений. Обосновывается, что эффективность деятельности современного руководителя образовательного учреждения зависит не только от профессиональных знаний и умений, но и от способности рационально планировать временные ресурсы, определять приоритетные задачи и организовывать рабочий процесс. Автором теоретически рассмотрена взаимосвязь между уровнем освоения технологий тайм-менеджмента и динамикой формирования управленческой компетенции. Также систематизированы существующие научные подходы по данному направлению и высказаны соображения относительно педагогических возможностей формирования указанных навыков у выпускников.

Ключевые слова: тайм-менеджмент, управленческая компетенция, педагог-менеджер, планирование времени, профессиональная подготовка,

выпускник вуза, определение приоритетов, руководитель образовательного учреждения, профессиональная компетентность, временной ресурс.

Annotation: This article analyzes the role of time-management technologies in developing managerial competence among graduates of pedagogical higher education institutions. It is substantiated that the effectiveness of a modern educational institution leader depends not only on professional knowledge and skills, but also on the ability to rationally plan time resources, set priorities, and organize the work process. The author theoretically examines the correlation between the degree of mastery of time-management technologies and the dynamics of managerial competence formation. The article also systematizes existing scientific approaches in this field and offers considerations regarding the pedagogical possibilities of forming these skills among graduates.

Keywords: time-management, managerial competence, teacher-manager, time planning, professional training, university graduate, priority setting, head of educational institution, professional competence, time resource.

Jahon ta'lim tizimida bo'layotgan tubdan o'zgarishlar, ta'lim muassasalarini boshqarishga qo'yilayotgan talablarning ortib borishi, raqamlashtirish va innovatsion yondashuvlarning amaliyotga kirib kelishi ta'lim sohasi rahbarlari oldiga sifat jihatidan yangi vazifalarni qo'ymoqda. Bugungi kunda ta'lim muassasasi rahbari nafaqat pedagogik-metodik bilimga ega, balki samarali boshqaruv qobiliyatiga, jumladan, vaqt resurslarini oqilona tashkil etish ko'nikmasiga ega bo'lishi taqozo etilmoqda. Shu bois pedagogika oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilarida boshqaruvchilik kompetensiyasini shakllantirish masalasi zamonaviy pedagogika fani va amaliyotining dolzarb yo'nalishlaridan biriga aylanib bormoqda.

Boshqaruvchilik kompetensiyasi ko'p qirrali tuzilmaga ega bo'lib, u tashkiliy, kommunikativ, tahliliy va qaror qabul qilish ko'nikmalari bilan birga, vaqtning boshqarish (taym-menejment) ko'nikmalarini ham o'z ichiga oladi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, vazifalarni ustuvorlik darajasiga ko'ra ajrata olmaslik, ish vaqtini noto'g'ri rejalashtirish, kechiktirish (prokrastinatsiya) kabi holatlar yosh mutaxassislarning kasbiy faoliyatga moslashish jarayonini sezilarli darajada qiyinlashtiradi. Ayniqsa, ta'lim muassasasida rahbarlik lavozimiga ko'tarilgan yoki ko'tarilishga intilayotgan yosh pedagoglar uchun bu muammo yanada keskin namoyon bo'ladi, chunki ularning ish faoliyati bir vaqtning o'zida bir nechta funksional yo'nalishni — o'quv-tarbiya jarayonini boshqarish, hujjat aylanishi, jamoa bilan ishlash va boshqalarni — qamrab oladi.

Shu nuqtai nazardan qaraganda, taym-menejment texnologiyalarini o'zlashtirish boshqaruvchilik kompetensiyasini rivojlantirishning muhim omili sifatida talqin etilishi mumkin. Taym-menejment, oddiy ma'noda vaqtni boshqarish texnikasi bo'libgina qolmay, balki shaxsning o'z faoliyatini maqsadli tashkil etish, ustuvorliklarni to'g'ri belgilash, resurslarni samarali taqsimlash va natijaga yo'naltirilgan ishlash madaniyatini shakllantiruvchi murakkab kompetensiyalar majmuasidir. Ushbu jihatlarning barchasi boshqaruvchilik faoliyatining tarkibiy qismlari bilan uzviy bog'langan.

Mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, hozirgacha o'tkazilgan tadqiqotlarda boshqaruvchilik kompetensiyasi ko'pincha umumiy pedagogik-psixologik yondashuv asosida o'rganilgan, taym-menejment esa asosan biznes va menejment sohalariga oid muammo sifatida talqin etilgan. Natijada pedagogika OTMlari bitiruvchilarida ushbu ikki yo'nalishning o'zaro bog'liqligini maxsus o'rganishga qaratilgan ilmiy-metodik ishlanmalar yetarli emas. Mazkur maqolada aynan shu bo'shliqni to'ldirishga, ya'ni taym-menejment texnologiyalarini o'zlashtirish darajasi bilan boshqaruvchilik kompetensiyasi shakllanishi o'rtasidagi o'zaro aloqadorlikni nazariy jihatdan asoslab berishga harakat qilingan.

Tadqiqotning maqsadi — pedagogika oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilarida boshqaruvchilik kompetensiyasini shakllantirish jarayonida taym-menejment texnologiyalarining mazmuni, o'rni va ahamiyatini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilishdan iborat. Bu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: boshqaruvchilik kompetensiyasi va taym-menejment tushunchalarining mohiyatini ochib berish; ushbu ikki tushuncha o'rtasidagi ilmiy-nazariy bog'liqlikni aniqlash; mavzu bo'yicha mavjud ilmiy yondashuvlarni tizimlashtirish hamda bitiruvchilarda mazkur ko'nikmalarni shakllantirishning pedagogik imkoniyatlarini ko'rsatib berish.

Asosiy qism

Boshqaruvchilik kompetensiyasi muammosini ilmiy tahlil qilishda, avvalo, "taym-menejment" tushunchasining mazmun-mohiyatiga to'xtalish lozim. Vaqtni boshqarish nazariyasining yetakchi vakillaridan biri ta'kidlaganidek, "vaqtni boshqarish" atamasi shartli xarakterga ega, chunki vaqtning o'zi insondan mustaqil holda mavjud bo'ladi — aslida gap insonning o'z faoliyatini, vazifalarni bajarish tartibini va resurslarni taqsimlashni boshqarishi haqida boradi [1]. Ushbu yondashuv taym-menejmentni shaxsning o'z-o'zini boshqarish (self-management) qobiliyatining tarkibiy qismi sifatida ko'rish imkonini beradi, bu

esa o'z navbatida boshqaruvchilik kompetensiyasining ham asosiy negizini tashkil etadi.

Taym-menejment texnologiyalarining korporativ va shaxsiy darajadagi qo'llanilishi tajribasi shuni ko'rsatadiki, vaqtni samarali tashkil etish ko'nikmalari nafaqat ishbilarmonlik sohasida, balki boshqaruv faoliyatining istalgan turida muvaffaqiyat garovi hisoblanadi [2]. Bunda muallif jamoaviy taym-menejment, ya'ni tashkilot darajasida vaqtga nisbatan hurmat madaniyatini shakllantirish g'oyasini ilgari suradi [1], bu g'oya ta'lim muassasasi rahbariyati faoliyatiga nisbatan ham to'liq tatbiq etilishi mumkin: rahbar shaxsan vaqtni qadrlash madaniyatini namoyish etmasdan, jamoada ushbu madaniyatni shakllantirish mumkin emas.

Pedagogik nuqtai nazardan taym-menejmentni "pedagogik texnologiya" sifatida talqin etish tendensiyasi alohida e'tiborga loyiqdir. Bunday yondashuvda taym-menejment shaxsiy va kasbiy resurslarni samarali boshqarish, o'quv-mehnat va dam olish faoliyatini to'g'ri taqsimlash uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar majmui sifatida talqin etiladi [4]. Bu texnologiya bir vaqtning o'zida ham faoliyat usuli, ham faoliyat jarayonini tartibga soluvchi tamoyil, ham kasbiy kompetensiyalarni egallash jarayonining o'zi sifatida namoyon bo'ladi [4]. Ushbu talqin bizning tadqiqotimiz uchun metodologik ahamiyatga ega, chunki u taym-menejmentni nafaqat amaliy ko'nikma, balki pedagogik shakllantirish ob'ekti sifatida ko'rish imkonini beradi.

Boshqaruvchilik kompetensiyasining tarkibiy tuzilishini tahlil qilganda, zamonaviy ta'lim muassasasi rahbari faoliyatida axborot to'plash va tahlil qilish, maqsad belgilash, bashorat qilish va rejalashtirish, kadrlar tanlovi, jamoa faoliyatini nazorat qilish va muvofiqlashtirish kabi funksional komponentlar ajratiladi [6]. Ushbu komponentlarning aksariyati bevosita vaqtni rejalashtirish va ustuvorliklarni belgilash ko'nikmalari bilan uzviy bog'liq holda amalga oshiriladi — masalan, rejalashtirish funksiyasini vaqt resurslarini hisobga olmasdan samarali bajarish mumkin emas, xuddi shunday nazorat va muvofiqlashtirish funksiyalari ham aniq vaqt jadvallariga asoslanadi.

Zamonaviy raqamli texnologiyalarning ta'lim boshqaruvi sohasiga kirib kelishi taym-menejment va boshqaruvchilik kompetensiyasi o'rtasidagi bog'liqlikni yanada kuchaytirmoqda. "Smart"-texnologiyalarni ilg'or pedagogik boshqaruv amaliyotiga joriy etish ta'lim rahbarlariga ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish, resurslar taqsimotini optimallashtirish va kasbiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash imkonini beradi [7], bu jarayonlarning barchasi,

o'z mohiyatiga ko'ra, vaqt va resurslarni oqilona boshqarish ko'nikmalariga tayanadi.

Shuningdek, bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini OTMda shakllantirish jarayonini tizimli yondashuv asosida tashkil etish zarurligi bir qator tadqiqotlarda asoslab berilgan [8]. Mazkur yondashuvga ko'ra, har qanday kasbiy kompetensiya (jumladan, boshqaruvchilik kompetensiyasi tarkibidagi taym-menejment ko'nikmalari) diagnostika, mashg'ulotlar tizimi va amaliy mustahkamlash bosqichlarini o'z ichiga olgan bosqichma-bosqich pedagogik jarayon sifatida shakllantirilishi maqsadga muvofiqdir. Bu xulosa bizning tadqiqotimizning amaliy qismida taym-menejment ko'nikmalarini shakllantirish modelini ishlab chiqishda asos bo'lib xizmat qiladi.

Yuqorida keltirilgan ilmiy qarashlarni umumlashtirib, taym-menejment texnologiyalarini o'zlashtirish darajasi bilan boshqaruvchilik kompetensiyasining shakllanish darajasi o'rtasida bevosita o'zaro bog'liqlik mavjudligini ta'kidlash mumkin: vaqtni boshqarish ko'nikmalari rivojlangan bitiruvchi ustuvorliklarni to'g'ri belgilay oladi, resurslarni oqilona taqsimlaydi va shu orqali boshqaruv faoliyatining asosiy funksiyalarini samarali bajarishga tayyor bo'ladi.

Xulosa

O'tkazilgan ilmiy-nazariy tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, taym-menejment texnologiyalarini o'zlashtirish pedagogika oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilarida boshqaruvchilik kompetensiyasini rivojlantirishning muhim va ayni paytda yetarlicha o'rganilmagan omillaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot davomida quyidagi xulosalarga kelindi:

Birinchidan, taym-menejment shaxsning o'z vaqtini emas, balki o'z faoliyatini, vazifalar bajarilish tartibini va resurslarni boshqarish jarayoni sifatida talqin etilishi maqsadga muvofiq, bu talqin uni boshqaruvchilik kompetensiyasining ajralmas qismiga aylantiradi.

Ikkinchidan, taym-menejmentni pedagogik texnologiya sifatida ko'rish — uni nazariy mulohaza darajasidan amaliy shakllantirish jarayoniga olib o'tish imkonini beradi, bu esa OTM ta'lim dasturlariga mazkur ko'nikmalarni maqsadli singdirish zaruratini keltirib chiqaradi.

Uchinchidan, boshqaruvchilik kompetensiyasining funksional tarkibi (rejalashtirish, nazorat, muvofiqlashtirish va boshqalar) bevosita vaqtni boshqarish ko'nikmalariga asoslanganligi sababli, ushbu ikki yo'nalishni alohida-alohida emas, balki yagona uzviy tizim sifatida shakllantirish lozim.

To'rtinchidan, zamonaviy raqamli boshqaruv vositalarining ta'lim sohasiga kirib kelishi taym-menejment ko'nikmalarining ahamiyatini yanada oshirmoqda, bu esa kelajakdagi tadqiqotlar uchun yangi yo'nalishlar ochib bermoqda.

Yakun sifatida shuni ta'kidlash mumkin: pedagogika OTMlari bitiruvchilarida boshqaruvchilik kompetensiyasini yuqori darajada shakllantirish uchun taym-menejment texnologiyalarini ta'lim jarayoniga maxsus pedagogik shart-sharoitlar, mashg'ulotlar tizimi va amaliy treninglar orqali izchil singdirib borish zarur. Bu borada keyingi tadqiqotlarni mazkur jarayonning aniq pedagogik modelini ishlab chiqish va uni tajriba-sinov sharoitida sinab ko'rish yo'nalishida davom ettirish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Архангельский Г.А. Организация времени: от личной эффективности к развитию фирмы. – СПб.: Питер, 2003. – 416 с.
- 2.Архангельский Г.А. Тайм-драйв: как успевать жить и работать. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2005.
- 3.Архангельский Г.А. Тайм-менеджмент. Полный курс: учебное пособие. – М.: Альпина Пабlishер.
- 4.Реунова М.А. «Тайм-менеджмент» как педагогическая технология // Письма в Emissia.Offline. – 2013. – Art. 1947. – URL: <http://www.emissia.org/offline/2013/1947.htm>
- 5.Covey S. The 7 Habits of Highly Effective People. – New York: Simon & Schuster, 1989.
- 6.Mutaxassis kadrlarning boshqaruvchanlik kompetentligini rivojlantirishda kommunikativ muloqot // Jamiyat va innovatsiyalar – Общество и инновации – Society and innovations.
- 7.Raxmonova M.Sh. "SMART-texnologiyalar"ning ilg'or pedagogik boshqaruvchilik jarayonidagi o'rni va ilmiy-nazariy asoslari. – 2024. DOI: 10.5281/zenodo.11192137
- 8.Pedagogik oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak pedagoglarning kasbiy imidjini shakllantirish jarayonida kommunikativ kompetensiyalarning o'rni // Ilmiy xabarlar. – Qo'qon DPI, 2026. – 2-son, C seriya.

